

Tilburg University

Overheidstekort, rentestand en groeivoet

Klok, H.J.

Publication date:
1983

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Klok, H. J. (1983). *Overheidstekort, rentestand en groeivoet: Terug naar een klassieke norm voor de overheidsfinanciën?* (Ter discussie FEW; Vol. 83.17). Unknown Publisher.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

CBM
R

1983
7627

1983

17

FACULTEIT DER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

REEKS TER DISCUSSIE

Bestemming 	TIJDSCHRIFTENBUREAU BIBLIOTHEEK KATHOLIEKE HOOGESCHOOL TILBURG	Nr.
---	--	--

No. 83.17

Overheidstekort, rentestand en groeivoet; terug
naar een klassieke norm voor de overheidsfinanciën?

Drs. H.J. Klok

Overheidstekort, rentestand en groeivoet; terug naar een klassieke norm voor de overheidsfinanciën?

door Drs. H.J. Klok.

---

1. Sedert het verschijnen van Keynes' General Theory heeft het denken over overheidsfinanciën een ontwikkeling door-gemaakt welke tot inzichten heeft geleid die zeer aanzien-lijk verschillen van die welke voordien in de economie gemeengoed waren. Waar m.n. in de pre-keynesiaanse theorie zowel een streven naar een beperkt houden van het niveau van de overheidsuitgaven werd gepropageerd als m.b.t. de financiering van die uitgaven een restrictief beleid waar het het aangaan van leningen betreft werd beklemtoond, stelden post-keynesiaanse theoretici zich op het standpunt dat zowel dat niveau als die financieringswijze van de over-heidsuitgaven als juist dienden te worden gekwalificeerd welke een hoge bezettingsgraad van de produktiecapaciteit zouden bewerken. Daarbij komt nog dat na de 2e wereldbrand het klassieke takenpakket van de overheid zeer aanzienlijk werd uitgebreid. Niet slechts voor het handhaven van de externe en interne veiligheid en de produktie van zaken aan de beschikbaarheid waarvan niet onaanzienlijke positieve externe effecten zijn verbonden diende de overheid zorg te dragen, maar ook diende zij zeer nadrukkelijk zorg te dra-gen voor de sociale zekerheid en rechtvaardigheid, een aandachtsgebied dat veel tijd en geld absorbeert. Aldus heeft de opvatting post gevat dat de overheidshuis-houding met geheel andere ogen moet worden gezien dan de binnen de volkshuishouding opererende private produktie-en consumptiehuishoudingen. Dienen deze laatste steeds attent te zijn op handhaving van het financiële evenwicht op straffe van insolventie, de overheid is een institutioneel geheel dat meer is dan de som der door die overheid overkoepelde delen, zo is de mening, zodat ook de regels waaraan particuliere deelnemers aan het economisch proces onderworpen zijn voor de overheid niet in dezelfde mate opgaan. Een en ander heeft, althans in Nederland, geleid tot een zodanig tekort op de overheids-uitgaven en een zodanig tekort op de overheidsrekening dat

de vraag, waar de algehele economische situatie - wanneer gelet wordt op de (semi-)werkloosheidscijfers - weinig rooskleurig is en ook de financiële situatie van de overheid - gelet alleen al op de steeds grotere problemen waarvoor de toenemende rentebetalingen haar stellen - weinig bemoedigend is, zich thans stelt of toch geen stringenter normen voor de overheidsfinanciën m.n. voor wat betreft de leningsfinanciering dienen te worden aangelegd dan de laatste decennia gemeenlijk het geval was.

2. Dat de huidige problemen met de overheidsfinanciën niet van toevallige aard zijn, maar leningsfinanciering de overheid onder omstandigheden financieel noodzakelijkerwijs in een beklemde positie doet belanden mag wellicht aan de hand van het volgende simpele model worden geïllustreerd. Veronderstel eens dat de mutatie in de netto-belastingontvangsten van de overheid (dT) bepaald wordt door het verschil tussen de mutatie in de belastingbetalingen door de burgers (dT_1) en de mutatie in de renteaftdrachten door de overheid aan diezelfde burgers (dT_2), dus:

$$(1) \quad dT = dT_1 - dT_2$$

Laat nu verder gelden dat dT_1 een bepaalde fractie (a) van de toeneming van het nationaal inkomen (dY) is en dat dT_2 bepaald wordt via een bepaalde factor (b), te interpreteren als de rentestand of algemener de kosten van de tekortfinanciering, door het verschil tussen overheidsbestedingen (G) en netto-belastingontvangsten (T) in de overige periode, dus:

$$(2) \quad dT_1 = a * dY \quad \text{en}$$

$$(3) \quad dT_2 = b(G - T)_{-1}$$

Is nu bekend dat de groeivoet van het nationaal inkomen (c) is en $(G - T)_{-1}$ een fractie (e) van het nationaal inkomen in de vorige periode (Y_{-1}) uitmaakt, dan geldt dus:

$$(4) \quad dY/Y_{-1} = c \quad \text{en}$$

$$(5) \quad (G - T)_{-1} = e * Y_{-1}$$

Door substitutie van (4) in (2) en (5) in (3) en van de resulterende relaties in (1) wordt voor de wijziging in de netto-belastingontvangsten de volgende uitdrukking gevonden:

$$(6) \quad dT = (a * c - b * e)Y_{-1}$$

Gaat men er nu van uit dat:

$$(7) \quad dG = f * dY$$

d.w.z. dat de wijziging in de overheidsbestedingen in een constante verhouding tot de wijziging in het nationaal inkomen staat, dan laat zich rekening houdend met (4) en (6) de volgende vergelijking construeren:

$$(8) \quad d(G - T) = dG - dT = ((f - a) + \frac{b}{c} * e)dY \quad \text{ofwel:}$$

$$(8') \quad \frac{d(G - T)}{dY} = ((f - a) + \frac{b}{c} * e)$$

Deze vergelijking laat zien dat de verhouding tussen de wijziging van wat korthedshalve het financieringstekort van de overheid zal worden genoemd en de wijziging in het nationaal inkomen, welke verhouding wellicht aan te duiden is als het relatieve marginale financieringstekort, behalve door de constanten f en a vooral wordt bepaald door het relatieve financieringstekort in de vorige periode e en de verhouding tussen de rentestand b en de groeivoet van het nationaal inkomen c . De term $(f - a)$ geeft de invloed van de bestedings/belastingpolitiek en de term $\frac{b}{c} * e$ het rentelasteffect voor het relatieve marginale financieringstekort aan. *)

---

*) De rentelastterm komt overeen met de vergelijking voor de langetermijnevenwichtswaarde van de rentelasten in Van Nieuwkerk e.a., Financieringstekort, financieringsbehoefte en rentelasten van het rijk, ESB 1 dec. '82 blz. 1278/

Veronderstelt men dat de marginale bestedingsquote van de overheid gelijk is aan de marginale belastingquote a , d.w.z. dat in de eerder gevonden uitdrukking geldt dat $(f - a) = 0$ - een bijzondere aanname, want ze impliceert dat vanuit de bestedings/belastingpolitiek geen leningsfinanciering wordt beoogd - dan maakt relatie (8') duidelijk dat, indien in het verleden van tekortfinanciering bij de overheid sprake was

$(e = (\frac{G - T}{Y})_{-1} > 0)$ de rentelasten alleen reeds naarmate de groeivoet van het nationale inkomen c kleiner respectievelijk de rentestand b hoger is tot de noodzaak van steeds omvangrijker tekortfinanciering

$(\frac{d(G - T)}{dY} > e)$ leidt.

Men zou deze conclusie ook aldus kunnen formuleren: wanneer de tekortfinanciering door de overheid aan een bovengrens gebonden wordt is naarmate de groeivoet van het nationaal inkomen geringer en de rentestand b hoger is de kans groter dat de expansie van de overheidsbestedingen dient achter te blijven bij die van het nationaal inkomen, wellicht zelfs negatief zal moeten zijn, m.a.w. een ongewijzigd beleid nauwelijks realiseerbaar is en ombuigingen dus noodzakelijk worden.

Een exacte verificatie van deze verbuiging van de conclusie vindt men door i.p.v. vergelijking (7) de volgende relatie op te voeren:

$$(9) \quad d(G - T) = g * dY$$

Rekening houdend met de in het linkerlid van (8) gegeven specificatie van het linkerlid van (9) en met de relaties (4) en (6) kan worden gevonden:

$$(10) \quad dG = (c(a + g) - b * e)Y_{-1}$$

Door deling van (10) door G_{-1} en ook nog eens door (4) vindt men uiteindelijk:

$$(11) \quad \frac{dG}{G_{-1}} / \frac{dY}{Y_{-1}} = ((a + g) - \frac{b}{c} * e) / (\frac{G}{Y})_{-1}$$

Veronderstelt men dat $e = g$ dan kan de teller in het rechterlid nog vereenvoudigd worden tot $(e(1 - \frac{b}{c}) + a)$, zodat onmiddellijk zichtbaar wordt dat voor grote waarden van $\frac{b}{c}$ de eerder gesignaleerde mogelijkheid dat deze term negatief zou kunnen worden niet denkbeeldig is. Neemt men b.v. aan dat $e = 0.065$; $b = 0$; $c = 0,01$; $a = 0,6$ en $G/Y = 0,3$, getallen die enigszins indicatief zijn voor de Nederlandse situatie anno 1980, dan vindt men op basis van de vereenvoudigde vergelijking (11) $dG/G_{-1} \approx -0,38 dY/Y_{-1}$. Ter vergelijking: cijfers welke enigszin indicatief kunnen worden geacht voor Nederland anno 1960: $e = 0,015$; $b = 0,05$; $c = 0,05$; $a = 0,4$ en $G/Y = 0,2$ leveren als resultaat $dG/G_{-1} \approx 2 dY/Y_{-1}$.

3. Het voorgaande maakt duidelijk welke grote problemen leningsfinanciering onder omstandigheden op langere termijn voor de financiële positie van de overheid met zich mee kan brengen. Die omstandigheden betreffen dan vooral een hoge rentestand en een lage groeivoet van het nationaal inkomen. Bij een minder ongunstige verhouding tussen beide grootheden is er hoegenaamd geen vuiltje aan de lucht. Dit voert tot de paradoxale conclusie dat in tijden van voorspoed de overheid zonder zichzelf in de financiële nesten te werken rustig een beleid waarin leningsfinanciering een belangrijke rol speelt kan voeren en in tijden van economisch tegenvallende resultaten zich wat leningsfinanciering betreft wat terughoudender dient op te stellen. Dit is daarom een paradoxale conclusie omdat de Keynesiaanse theorie nu juist tot tegenovergestelde aanbevelingen aan het adres van de politici komt.

Kan deze paradox worden overbrugd? Misschien. Een tweetal constateringën bij de resultaten in de vorige paragraaf gevonden kan daarvoor van belang zijn. In de eerste plaats dient opgemerkt dat de conclusie n.a.v. vergelijking (11) getrokken wat aan de sombere kant is. Indien n.l. niet geldt dat $e = g$, maar in het verleden de leningsfinanciering geringer is geweest dan in het algemeen toelaatbaar wordt geacht, dan zal een negatieve

relatieve mutatie voor de overheidsbestedingen niet zo snel via vergelijking (11) worden gevonden. Aan de andere kant echter dient men zich te realiseren dat het beeld dat vergelijking (11) geeft wat te rooskleurig zou kunnen zijn, daar ze is geconstrueerd op basis van vergelijking (3) waarin de vooronderstelling ligt opgesloten dat de extra-rentelasten voor de overheid slechts worden veroorzaakt door de toeneming van de uitstaande leningen a.g.v. de financiële tekorten uit de voorgaande periode. Eventueel wanneer de rentestand in de loop van de tijd stijgt zal de overheid door het aflossen van vroeger gesloten leningen via nieuw geplaatste leningen met een extra-stijging van de rentelasten worden geconfronteerd. In ons eenvoudige model is met deze complicatie geen rekening gehouden.

De gemaakte opmerkingen maken in samenhang met het voorgaande duidelijk dat een geringe overheidsschuld als gevolg van een restrictieve leningsfinanciering in het verleden het voeren van een expansief bestedingsbeleid door de overheid onder gebruikmaking van leningsfinanciering, wanneer een dergelijk beleid gezien de economische situatie geboden is, niet onmiddellijk frustreert. Evenwel om ook in de toekomst deze mogelijkheden open te houden is het van belang na enige tijd tot een werkelijke afbouw van de aldus ontstane overheidsschuld over te gaan. M.a.w. een Keynesiaanse politiek staat niet zonder meer haaks op de hier ontvouwde inzichten indien zo een beleid een slechting van een conjuncturele golfbeweging beoogt. Daarbij zal over de conjunctuurcyclus heen grosso modo van een sluitend overheidsbudget sprake kunnen zijn.

Enige kanttekeningen dienen bij deze gevolgtrekking nog gemaakt te worden. De m.b.t. de algemene financiële overheidspolitiek getrokken conclusie kunnen n.l. aan de hand van het in de vorige paragraaf gepresenteerde model niet exact geverifieerd worden. Daarvoor is de opzet ervan te beperkt. Toch lijkt het gerechtvaardigd ze te formuleren, omdat de structuur van het model uit paragraaf 2 toelaat het met elk willekeurig inkomensmodel te combineren.

Het kan a.h.w. als een zelfstandig submodel van een groter inkomensmodel worden opgevat waarmee het via de factor c , de groeivoet van het nationaal inkomen, is verbonden. Uiteraard is voor een zelfstandig excerceren met het deelmodel een voorwaarde dat niet van interactie tussen de deelmodellen sprake is. In het onderhavige geval veronderstelt dit b.v. dat het financieringssaldo van de overheid niet direct of indirect via zeg de rentestand en de betekenis daarvan voor het niveau van de investeringen van invloed is op de groeivoet van het nationaal inkomen.

Met deze relativerende kanttekening moge deze paragraaf worden besloten.

4. Aan de in het voorgaande aan de orde gestelde problematiek in de sfeer van de overheidsfinanciën is in de post-Keynesiaanse op de bestedingszijde van het economisch gebeuren toegespitste macro-benadering van dit studiegebied binnen onze wetenschap niet zo'n aandacht geschonken. De dominante opvatting is al gedurende enkele decennia dat aflossingen van en rentebetalingen op de overheidsschuld, zolang maar niet van buitenlandse schuld sprake is, een broekzak/vestzak-problematiek is. Het statische karakter van de gehanteerde analysemethoden enerzijds en de onstuimige economische groei na WO II anderzijds hebben deze enigszins "scheve" kijk op dit aspect van de overheidsfinanciën in de hand gewerkt. Immers door de statische analyse werden economen niet geattendeerd op de lange-termijn-effecten van m.n. de renteverplichtingen voor de overheidsfinanciën en door de hoge groeicijfers onttrok de renteproblematiek zich lange tijd goeddeels aan de waarneming van de economische analisten. Na het voorgaande lijkt de conclusie niet anders te kunnen zijn dan dat die financiële overheids-politiek de juiste is welke niet voor de dekking van de uitgaven in het kader van de lopende overheidstaken structureel van schuldfinanciering, uitgezonderd daar

waar deze een zelfamortiserend karakter heeft, gebruik maakt. Deze conclusie is sterk reminiscent aan de opvattingen van de auteurs uit de era van de klassieke economie.*¹) Waar de laatsten oorlogsomstandigheden tot de uitzonderlijke situaties rekenden waarin leningsfinanciering door de overheid tijdelijk toelaatbaar is kan in het licht van onze beschouwingen de strijd tegen de werkloosheid daaronder mede worden begrepen.

K/D

---

*¹) cf. G. de Man, Klassieke opvattingen omtrent overheidsfinanciën, Maandschrift Economie, jaargang 45, 1981, no. 10, blz. 380 - 393.

IN 1982 REEDS VERSCHENEN:

01. W. van Groenendaal	Building and analyzing an econometric model with the use of a hybrid computer; part I.	jan.
02. M.D. Merbis	System properties of the interplay model	jan.
03. F. Boekema	Decentralisatie en regionaal sociaal-economisch beleid	maart
04. P.T.W.M. Veugelers	Een monetaristisch model voor de Nederlandse economie	maart
05. F. Boekema	Morfologie van de "Wolstad". Over het ontstaan en de ontwikkeling van de ruimtelijke geleding en structuur van Tilburg.	april
06. P. van Geel	Over de (on)mogelijkheden van het model van Knoester.	mei
07. J.H.M. Donders, F.A.M. van der Reep	De betekenis van het monetaire beleid voor de Nederlandse economie, presentatie van een analyse aan de hand van een eenvoudig model	mei
08. R.M.J. Heuts	The use of non-linear transformation in ARIMA-Models when the data are non-Gaussian distributed	juni
09. B.B. van der Genugten	Asymptotic normality of least squares estimators in autoregressive linear regression models.	juni
10. J. Roemen	Van koetjes en kalfjes I	juli
11. J. Roemen	Van koetjes en kalfjes II	juli
12. M.D. Merbis	On the compensator Part I Problem formulation and preliminaries	juli
13. P. Slangen	Bepaling van de optimale beleidsparameters voor een stochastisch kasbeheersprobleem met continue controle	aug.
14. M.D. Merbis	Linear - Quadratic - Gaussian Dynamic Games	aug.

15. P. Hinssen J. Kriens J. Th. van Lieshout	Een kasbeheermodel onder onzekerheid	sept.
16. A. Hendriks en T. van der Bij-Veenstra	"Van Bedrijfsverzamelgebouw naar Bedrijvencentrum"	okt.
17. F.W.M. Boekema A.J. Hendriks L.H.J. Verhoef	Industriepolitiek, Regionaal beleid en Innovatie	okt.
18. B. Kaper	Stability of a discrete-time, macroeconomic disequilibrium model.	okt.
19. P.F.P.M. Nederstigt	Over de toepasbaarheid van het Amerikaanse 'Diagnosis Related Group'-systeem in Nederland	nov.
20. J.J.A. Moors	Auditing and Bayes' Estimation	nov.
21. J. Plasmans H. Meersman	An Econometric Quantity Ratio- ning Model for the Labour Market.	nov.
22. J. Plasmans H. Meersman	Theorieën van de werkloos- heid.	nov.
23. B.B. van der Genugten	Een model ter beschrijving van de ontwikkeling van de veestapel in Nederland.	nov.
24. F.A. Kense	De omzet/artikel concentratie- curve als beleidsinstrument	nov.
25. R.T.P. Wiche	Populaire wetten/specificatieve wetten, oftewel Over het ethisch en maatschap- pelijk belang van een korrekte interpretatie van generische uitspraken	dec.
26. J.A.M. Oonincx	Micro-computers, standaard- pakketten, administratieve gegevensverwerking en infor- matieverzorging	dec.

IN 1983 REEDS VERSCHENEN

01. F. Boekema L. Verhoef	Enterprise Zones. Vormen Dereguleringszones een adequaat instrument van regio- naal sociaal-economisch beleid?	jan.
02. R.H. Veenstra J. Kriens	Statistical Sampling in Internal Control Systems by Using the A.O.Q.L.-System.	jan.
03. J. Kriens J.Th. van Lieshout J. Roemen P. Verheyen	Management Accounting and Operational Research	jan.
04. P. Meys	Het autoritair etatisme	jan.
05. H.J. Klok	De klassieke politieke economie geherwaardeerd	febr.
06. J. Glombowski M. Krüger	Unemployment benefits and Goodwin's growth cycle model	febr.
07. G.J.C.TH. van Schijndel	Inkomstenbelasting in een dynamisch model van de onder- neming	febr.
08. F. Boekema L. Verhoef	Local initiatives: local enter- prise agency/trust, business in the community	febr.
09. M. Merbis	On the compensator, Part II, Corrections and Extensions	febr.
10. J.W. Velthuijsen P.H.M. Ruys	Profit-non-profit: een wiskundig- economisch model	febr.
11. Arie Kapteyn Huib van de Stadt Sara van de Geer	The Relativity of Utility: Evidence from Panel Data.	mrt.
12. W.J. Oomens	Economische interpretaties van de statistische resultaten van Lydia E. Pinkham	mrt.
13. A. Kapteyn J.B. Nugent	The impact of weather on the income and consumption of farm households in India: A new test of the permanent income hypothesis?	april
14. F. Boekema J. van der Straaten	Wordt het milieu nu echt ontregeld?	april

IN 1983 REEDS VERSCHENEN (vervolg):

15. H. Gremmen
Th. van Bergen

De universitaire economen
over het regeringsbeleid

april

16. M.D. Merbis

On the compensator
Part III, Stochastic Nash and
Team Problems

april